



เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

การส่งเสริมประชาธิปไตยตามแนวทางบ้านเมืองสุจริต

จัดทำโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิสระ เสรีวัฒนวุฒิ
รหัส ๖๕๑๐๕๒

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๑๐
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

การส่งเสริมประชาธิปไตยตามแนวทางบ้านเมืองสุจริต

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อิศระ เสรีวัฒนวุฒิ^๑

๑. บทนำ

“ในบ้านเมืองนั้น มีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครจะทำให้ทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีความปกติสุขเรียบร้อย จึงมิใช่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมคนดีให้คนดีได้ปกครองบ้านเมือง และควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้” พระบรมราชโชวาท พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในพิธีเปิดงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ ครั้งที่ ๖ เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ นี้ นับเป็นเวลากว่าครึ่งศตวรรษแล้วที่พระองค์ทรงสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกภาคส่วนจะต้องร่วมกันส่งเสริมการสร้างคนดีมีความสุจริตในสังคมไทย อย่างไรก็ตาม ในสถานการณ์ปัจจุบันสังคมไทยต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างปั่นป่วนและก้าวกระโดด (Disruption) ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ส่งผลให้เกิดทั้งการพัฒนา แต่ก็ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาด้วย โดยเฉพาะปัญหาการทุจริต สะท้อนได้จากการจัดอันดับดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชัน โดยองค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International) ของประเทศไทยในทศวรรษที่ผ่านมายังมีแนวโน้มไม่ดีขึ้นเท่าที่ควร ทำให้ทุกภาคส่วนต้องตื่นตัวและให้ความสำคัญที่จะช่วยกันขจัดปัญหาดังกล่าวให้หมดไป ซึ่งรัฐสภาถือเป็นองค์กรหนึ่งที่เป็นเสาหลักสำคัญของสังคม เป็นสถาบันนิติบัญญัติซึ่งถือว่าเป็นหนึ่งในสามของอำนาจอภิปไตยที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาเรื่องดังกล่าวให้เกิดผลเป็นรูปธรรม โดยนาย ขวน หลีกภัย ประธานสภาผู้แทนราษฎร และประธานรัฐสภาคนปัจจุบัน ได้วาง “แนวทางบ้านเมืองสุจริต” เพื่อเป็นหลักสำคัญในการทำงานของรัฐสภา ซึ่งมีแนวทางหลัก ๔ ประการ คือ ความมีวินัยและเคารพกฎหมาย การมีสำนึกรับผิดชอบต่อหน้าที่ ความไม่เกรงใจต่อสิ่งไม่ถูกต้อง และ การมีจิตสำนึกที่ดีต่อชาติบ้านเมือง รวมทั้ง ยังได้ขยายแนวทางดังกล่าวไปสู่สังคมไทย ผ่านการดำเนินโครงการเสริมสร้างบ้านเมืองสุจริตของรัฐสภา เพื่อปลูกฝังแนวคิดบ้านเมืองสุจริตซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยให้เกิดแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป เพื่อให้สังคมไทยเกิดความเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน

^๑ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ พรรคประชาธิปัตย์, วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิศวกรรมเคมี (เกียรตินิยม) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง และ Doctor of Philosophy (engineering), IMPERIAL COLLEGE LONDON (UK)

๒. แนวคิดและความหมายของประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย เป็นรูปแบบของการปกครองอย่างหนึ่งที่ยึดหลักว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน เป็นการปกครองโดยประชาชน และเพื่อประชาชน การปกครองแบบนี้ถือว่า อำนาจหน้าที่อันชอบธรรมในการปกครองประเทศ จะต้องมาจากประชาชน หรือได้รับความยินยอมของประชาชน ทั้งนี้จะต้องมีวิธีการต่าง ๆ ที่จะให้บรรลุหลักการดังกล่าวไว้ ด้วยการกำหนดให้ประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจนั้นโดยตรง หรือโดยวิธีอ้อม เช่น เลือกคนอื่นเป็นผู้แทนในการใช้อำนาจนั้น ยิ่งไปกว่านั้น ประชาธิปไตยยังมีความมุ่งหมายในการปกครองเพื่อประโยชน์ของประชาชนส่วนรวมอีกด้วย ไม่ใช่เพื่อผู้มีอำนาจกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ กล่าวโดยสรุปได้ว่า การปกครองแบบประชาธิปไตยมีหลักการ วิธีการ และความมุ่งหมายที่ผูกพันอยู่กับประชาชน เพราะการปกครองระบอบประชาธิปไตย ต้องยึดมั่นในความสำคัญของบุคคล ในความเสมอภาค และเสรีภาพของมนุษย์ ยึดมั่นในความสำคัญ และคุณค่าของบุคคลมากกว่าสิ่งใด ทุกคนมีเสรีภาพในการเลือกเป้าหมายและวิธีการในการดำรงชีวิตของตนเอง มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการเลือกผู้นำฝ่ายต่าง ๆ มีวิธีการควบคุมการใช้อำนาจของผู้นำเหล่านั้น โดยมีความมุ่งหมายในการปกครองเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนส่วนรวม^๒

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญไทยทุกฉบับประกาศไว้อย่างชัดเจนว่า ต้องการให้ประเทศไทยมีการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งหากวิเคราะห์แยกแยะ หลักการสำคัญ ๆ ของการปกครองแบบประชาธิปไตยของไทยในปัจจุบัน สามารถสรุปได้ดังนี้^๓

๑) ใช้อำนาจอธิปไตย โดยถือว่าอำนาจอสูงสุดเป็นปวงชนชาวไทย มีการแบ่งแยกอำนาจ ออกเป็น ๓ ฝ่ายคือ อำนาจนิติบัญญัติ หรืออำนาจในการออกกฎหมาย โดย “รัฐสภา” เป็นผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร หรืออำนาจในการนำกฎหมายไปบังคับใช้ และบำบัดทุกข์บำรุงสุขประชาชน โดย “รัฐบาล” หรือคณะรัฐมนตรีเป็นผู้ใช้อำนาจบริหาร และ อำนาจตุลาการ หรืออำนาจในการตัดสินคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย เมื่อมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้น โดย “ศาล” เป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการ

๒) รูปแบบของรัฐเป็นอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวจะแบ่งแยกมิได้ ศูนย์อำนาจทางการเมืองและการปกครองมาจากแหล่งเดียวกับประชาชนทั้งหมดอยู่ภายใต้เอกราช ซึ่งจะต้องปฏิบัติตามอำนาจหนึ่งอำนาจเดียว พร้อมทั้งอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญและกฎหมายเดียวกัน การใช้อำนาจอธิปไตยทั้งภายในและภายนอกประเทศเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งประเทศ

^๒ ทินพันธุ์ นาคะตะ. (๒๕๖๔). รัฐศาสตร์ ทฤษฎี แนวคิด ปัญหาสำคัญ และแนวทาง วิเคราะห์การเมือง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

^๓ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๖๓). ชุดเสริมสร้างความรู้ด้านประชาธิปไตย กิจกรรมยุวชนประชาธิปไตย ประจำปี ๒๕๖๓. สืบค้นจาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=71889&filename=dyouth

๓) มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขแห่งรัฐ โดยกำหนดไว้อย่างชัดเจน ให้เทิดทูนพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันสูงสุด ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะผู้ใดจะละเมิดมิได้

๔) ให้สิทธิเสรีภาพ และหน้าที่ของประชาชนไว้อย่างกว้างขวาง โดยสิทธิ และเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญนี้เป็นไปตามแนวทางประชาธิปไตย คือ มีการระบุนิติและเสรีภาพขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ไว้ครบถ้วน เช่น เสรีภาพในการแสดงออกในการชุมนุมโดยสงบ และปราศจากอาวุธในการสมาคมหรือรวมกลุ่ม เป็นต้น

๕) มีการปกครองแบบรัฐสภา โดยรัฐธรรมนูญกำหนดให้มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา คือ ให้มีรัฐสภาเป็นหลักในการปกครอง ซึ่งนอกจากทำหน้าที่พิจารณาบัญญัติกฎหมาย และเป็นตัวแทนแสดงเจตนาารมณั้แทนประชาชนแล้ว ยังเป็นสถาบันที่มีบทบาทในการคัดเลือกนายกรัฐมนตรี และ ควบคุมการบริหารงานของรัฐบาล

๖) มีคณะรัฐมนตรีรัฐบาล หรือคณะรัฐมนตรีเป็นผู้ใช้อำนาจบริหาร รัฐมนตรีต้องรับผิดชอบในหน้าที่ของตน และต้องรับผิดชอบร่วมกันในนโยบายทั่วไปของคณะรัฐมนตรีต่อสภาผู้แทนราษฎร หมายความว่า สภาผู้แทนราษฎรมีสิทธิที่จะควบคุมการบริหารของคณะรัฐมนตรี เพราะสภาผู้แทนราษฎรเป็นสถาบันตัวแทน แสดงเจตจำนงของประชาชน ถ้าเห็นว่าคณะรัฐมนตรีดำเนินการบริหารบกพร่องหรือไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ก็อาจเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลเป็นรายบุคคลหรือทั้งคณะได้ซึ่งถ้าทำสำเร็จ ก็จะมีผลให้รัฐมนตรีเป็นรายบุคคล หรือทั้งคณะต้องพ้นจากตำแหน่งไป

๗) มีตุลาการ ที่ใช้อำนาจในการตัดสินคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย อำนาจนี้เป็นของศาลยุติธรรมทั้งหลายเป็นอำนาจที่สำคัญที่สุดอำนาจหนึ่ง เพราะเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจอธิปไตย ดังนั้น ฝ่ายตุลาการจึงต้องมีอิสระ ในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย และ

๘) มีการปกครองท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญต่อการปกครองท้องถิ่น และใช้หลักการกระจายอำนาจ จะเห็นได้จากการที่รัฐบาลได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภาว่า รัฐพึงส่งเสริมท้องถิ่นให้มีสิทธิปกครองตนเองได้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ปัจจุบันมีการจัดหน่วยการปกครองท้องถิ่นหลายแบบและหลายระดับ คือ กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล สุขาภิบาล เป็นต้น แต่ละแบบก็ให้สิทธิประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามลักษณะการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นสามารถดำเนินการเองได้

๙) มีพรรคการเมือง โดยปกติในการปกครองแบบประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีพรรคการเมือง เพราะพรรคการเมืองเป็นที่สร้างพลังให้กับอุดมการณ์ เป็นที่ที่อาจค้นหาเสียงส่วนใหญ่ของมหาชน และเป็นสถาบันที่ทำให้คนต่างท้องถิ่นสามารถร่วมมือกันทางการเมืองได้ และ

๑๐) มีการเลือกตั้ง เป็นวิธีการสำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะเป็นกระบวนการคัดเลือกผู้ทำหน้าที่เป็นผู้แทนประชาชน ประเทศไทยเริ่มมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๗๖ แต่การเลือกตั้งไม่ได้มีประจำสม่ำเสมอ มีว่างเว้นในระยะเวลาที่ใช้รัฐธรรมนูญปกครองชั่วคราวภายหลังการปฏิวัติ อย่างไรก็ตามการเลือกตั้งเท่าที่เคยมีมาก็มีลักษณะแบบประชาธิปไตย ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการเลือกผู้แทนของตนเองได้อย่างอิสระ

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น มีความสำคัญและให้โอกาสแก่ประชาชนทุกคน แม้ประชาธิปไตยอาจไม่ใช่ระบบที่ดีที่สุด แต่ก็กล่าวได้ว่า เป็นระบบที่เลวร้ายน้อยที่สุด หรือเป็นระบบการปกครองที่ทำงานได้ผล เพราะไม่มีระบบใดในโลกที่จะสมบูรณ์แบบประชาธิปไตยก็มีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อนเช่นเดียวกับระบบอื่น หากแต่เมื่อมองภาพรวมแล้วจุดแข็งของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้นมีมากกว่าจุดอ่อน จุดแข็งของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ก็คือ ระบบที่ประกันสิทธิเสรีภาพ (rights and freedom) ความเสมอภาค (equality) ความยุติธรรม (justice) สิทธิมนุษยชน (human rights) และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (human dignity) มากกว่าระบบการปกครองแบบอื่นที่เป็นระบบการเมืองแบบปิด อำนาจการเมืองอยู่ในมือของคนไม่กี่คน ประชาชนมีสิทธิจำกัดในการแสดงความคิดเห็นและการมีส่วนร่วม ซึ่งโดยทั่วไปลักษณะเด่นของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้นประกอบด้วย ๑) มีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ๒) ประชาชนได้รับการประกันสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค ๓) ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองบริหารในมิติต่าง ๆ ๔) มีการใช้หลักนิติธรรม (rule of law) ในการปกครองบริหารประเทศ และ ๕) ผู้ใช้อำนาจจะต้องมีจิตวิญญาณเป็นประชาธิปไตย มีมารยาททางการเมือง ขณะเดียวกันประชาชนทั่วไปจะต้องมีจิตวิญญาณค่านิยมของความเป็นประชาธิปไตย แต่ประเด็นสำคัญที่สุด คือ ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่นำมาใช้ในหลายประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนา มักจะไม่สมบูรณ์แบบในคุณลักษณะต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว เป็นต้นว่า รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งมีการปฏิบัติที่ผิดทำนองครองธรรม เช่น การเลือกตั้งไม่บริสุทธิ์และเที่ยงธรรม มีการโกงการเลือกตั้ง มีการใช้เงินซื้อเสียง มีการบังคับขู่เข็ญ มีการนับคะแนนแบบฉ้อโกง นอกจากนี้ ยังใช้อำนาจข่มขู่ ทั้งหมดนี้ทำให้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยผิดเพี้ยนไปจากหลักการที่ควรเป็น ที่สำคัญที่สุด ผู้ใช้อำนาจรัฐลู่แก่อำนาจ ละเมิดหลักนิติธรรม ฉ้อราษฎร์บังหลวง เล่นพรรคเล่นพวก ขาดอุดมการณ์ ขาดการเสียสละเพื่อสังคมและประเทศชาติ ขาดมารยาททางการเมือง ขาดจริยธรรมและความศรัทธาต่อระบอบอย่างแท้จริง ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้เอง ที่นำไปสู่การยึดอำนาจทางการเมือง หรือที่เรียกว่า การรัฐประหาร หรือ การปฏิวัติ หรือการปฏิรูป แต่ทั้งหมดนี้คือจุดที่เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการพัฒนาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่

ต่อเนื่องและยั่งยืน^๔ ดังนั้น แนวทางหนึ่งที่มีความสำคัญในการส่งเสริมรากฐานของระบอบประชาธิปไตย ให้มีความตั้งมั่น นั่นก็คือ การทำให้คนในชาติตระหนักรู้และประพฤติปฏิบัติตนโดยยึดมั่นในความสุจริต ซื่อสัตย์ และคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

๓. ที่มาและแนวคิด “บ้านเมืองสุจริต”

“แนวคิดบ้านเมืองสุจริต” เป็นคำริเริ่มโดย นายชวน หลีกภัย ประธานสภาผู้แทนราษฎรและ ประธานรัฐสภาคนปัจจุบัน อดีตนายกรัฐมนตรีคนที่ ๒๐ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๑๖ สมัย อดีตประธานรัฐสภา (พ.ศ.๒๕๒๙-๒๕๓๑) อดีตรัฐมนตรีอีกหลายกระทรวง และ อดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ นายชวน หลีกภัย ถือเป็นบุคคลสำคัญที่ผ่านประสบการณ์การทำงานมายาวนานกว่าครึ่งศตวรรษบนเส้นทางการเมืองไทย ด้วยวิถีปฏิบัติที่มีความเสมอต้นเสมอปลายในการยึดมั่นความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ตั้ง ไม่เคยใช้เงินซื้อเสียง หรือใช้ทุนทรัพย์ในการเล่นการเมือง ทำให้ท่านได้รับฉายาว่าเป็น “Mr. Clean” ของการเมืองไทย และด้วยคุณลักษณะเฉพาะดังที่กล่าวมานี้ ยังคงทำให้ท่านเป็นนักการเมืองในหัวใจของประชาชนนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สะท้อนได้จากผลสำรวจความคิดเห็นของประชาชน เรื่อง “นายกรัฐมนตรี และ ประธานสภาผู้แทนราษฎร” ของศูนย์สำรวจความคิดเห็น “นิด้าโพล” สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ซึ่งระบุว่า นาย ชวน หลีกภัย เป็นบุคคลที่เหมาะสมที่สุดที่จะสนับสนุนให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเลือกมาเป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร^๕

นับแต่ก้าวแรก เมื่อ นาย ชวน หลีกภัย ได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสียงข้างมากให้ดำรงตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ ได้มีถ้อยแถลงครั้งแรก เมื่อวันเสาร์ที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒ และได้ย้ำอีกครั้งในการบรรยายพิเศษในวันพฤหัสบดีที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒ ซึ่งท่านได้วางหลักคิดเกี่ยวกับบ้านเมืองสุจริตในถ้อยแถลงดังกล่าว ในการเป็นแบบอย่าง เรื่อง “**ความมีวินัยและเคารพกฎหมาย**” เพื่อเป็นแนวทางให้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ดังนี้

“...ขอเรียนว่า อย่างที่เคยเรียนไว้ว่า เดิมทีเคยผมก็ไม่ได้คิดว่าจะต้องมาทำหน้าที่ในตำแหน่งนี้ แต่ว่าเมื่อมีความจำเป็นก็ตั้งใจว่า จะใช้โอกาสนี้ทำให้สถาบันนิติบัญญัติของเราซึ่งถือว่าเป็นหนึ่งในสามของอำนาจอธิปไตยได้มีบทบาทที่ประชาชน สามารถเข้าถึงและประชาชนได้มองเห็นคุณค่าของสถาบันนี้มากขึ้น เพราะต้องยอมรับว่า ภาพของสภาโดยทั่วไปนั้น ก็ไม่ค่อยบวกมากนัก และในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา

^๔ ลิขิต ธีรเวคิน. (๒๕๕๙). ประชาธิปไตยไทยในทศวรรษ ๒๑: ทางตัน ทางออก และแนวทางแก้ไข ใน ประชาธิปไตยไทยในทศวรรษใหม่. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า

^๕ โพลสตูดีย์. (๒๕๖๒). “นิด้าโพลมองสภาเลือก“บิ๊กตู่”นายกฯ -โหวต”ชวน”ประธานสภา” สืบค้นจาก <https://www.posttoday.com/politic/news/589909>

มาห้าปี ก็ต้องยอมรับว่า เราไม่มีระบบสภาที่ผู้แทนมาจากการเลือกตั้ง เพราะฉะนั้น ภาพของสภาโดยรวม ต้องเรียนย่ำว่า ไม่ค่อยเป็นบวก

ผมก็คิดว่า ผมจะอาศัยความร่วมมือของเพื่อนสมาชิกทั้งหมดมาหารือกัน แล้วเราจะหาทางว่า กระบวนการบริหารงานของสภา ทำอย่างไรให้สภานั้นเกิดความเชื่อมั่นดีขึ้น และทำอย่างไรให้ประชาชน มองสภาในทางบวกมากขึ้น ที่สำคัญที่สุด คือ เราจะได้มีศูนย์กลางในการที่จะรับปัญหาที่ประชาชนผ่าน ตัวแทนของเขานำมาสู่สภา และสภา ก็จะเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้ส่งต่อไปยังฝ่ายบริหาร เช่นเดียวกัน ฝ่ายบริหารก็สามารถใช้สภานี้ เพื่อส่งผ่านไปยังสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อผ่านไปยังประชาชน ที่เป็นผู้เลือกตั้งผู้แทนของเขา ด้วยความสำคัญของสภานิติบัญญัติในระบบของเรานั้น สภานิติบัญญัติไม่เพียงแต่เป็นฝ่ายออกกฎหมายเท่านั้น แต่มีหน้าที่ตรวจสอบ และสำคัญมากก็คือว่า ฝ่ายนิติบัญญัติในระบบนี้ เป็นผู้เลือกฝ่ายบริหาร เพราะประชาธิปไตยในระบบรัฐสภาที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุขแบบของเรานั้น เสียงข้างมากในสภาเป็นผู้ตั้งรัฐบาล เพราะฉะนั้น รัฐบาลก็เกิดขึ้นจากฝ่ายนิติบัญญัติ ตรงนี้คือส่วนที่อยากให้เราได้เข้าใจถึงบทบาทและความสำคัญของสถาบันนี้

เพราะฉะนั้น ผมคิดว่า พระบรมราโชวาทเมื่อวันที่ ๒๔ (พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒) ก็จะเป็น ประโยชน์ยิ่งที่ทุกฝ่ายได้ตระหนักถึงภารกิจสำคัญซึ่งบทบาทของสมาชิกจะมีผลต่อความมั่นคงและมีผลต่อ ทุกข์สุขของประชาชน ผมคิดว่า ถ้าเราสามารถให้สภาเป็นศูนย์กลางที่จะถ่ายทอดทั้งสองฝ่ายไปหาซึ่งกัน และกันแล้ว ปัญหาของชาวบ้านที่อาจจะมองข้ามไปในอดีตก็จะได้รับการพิจารณาเพื่อส่งต่อไปยัง ผู้รับผิดชอบที่เป็นฝ่ายบริหารต้องช่วยแก้ไขดูแลต่อไป เช่นเดียวกัน งานของฝ่ายบริหารที่ผมได้เรียนแล้ว ก็สามารถที่จะส่งต่อประชาชนผ่านสภาผู้แทนราษฎรไปได้ ก็คิดว่า ด้วยความคิดและการให้ความสำคัญ ของฝ่ายนิติบัญญัตินี้ ผมตั้งใจว่า จะร่วมมือกับเพื่อนสมาชิกเรา มาหารือกันว่า อะไรที่เป็นจุดอ่อน เช่น ความล่าช้าของงาน หรือ การที่เราจะทำให้สภาได้รับการยอมรับ เพราะสมาชิกสภาเป็นฝ่ายออก กฎหมาย เราต้องเป็นแบบอย่างของผู้เคารพกฎหมาย เราต้องไม่เป็นผู้ที่ละเมิดกฎหมายเสียเอง ไม่เป็นอภิสิทธิ์ชนที่ใช้สิทธิ์อะไรเกินขอบเขต อันนี้เป็นที่เรื่องที่จะได้ทำความเข้าใจหลังจากที่มีการเปิด สภาต่อไป...”^๖

“... ผมได้พูดไว้ตั้งแต่วันแรกว่า ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตราสามนั้น อำนาจ อธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นผ่านรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ อำนาจที่ท่านเกี่ยวข้องอยู่นั้น ก็คือ อำนาจที่หนึ่งนี้ คือ อำนาจนิติบัญญัติ ที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจผ่านทางรัฐสภา เราก็เป็นส่วนหนึ่งของรัฐสภา คือเรา

^๖ ถ้อยแถลงครั้งแรกของ นายชวน หลีกภัย หลังจากได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ดำรงตำแหน่งประธานสภา ผู้แทนราษฎร วันเสาร์ที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒ ณ หอประชุมทีไอที แจ้งวัฒนะ กรุงเทพมหานคร

เป็นผู้แทนราษฎร และกวีฉนิสมาชิก สององค์กรนี้รวมกันเป็นรัฐสภา เป็นผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจผ่านสถาบันของเรา สถาบันนิติบัญญัติเป็นฝ่ายออกกฎหมาย และองค์กรนี้เป็นองค์กรตั้งรัฐบาลด้วยเสียงข้างมาก บทบาทขององค์กรนี้จึงสำคัญมาก เราเป็นผู้ออกกฎหมายบังคับคนทั้งประเทศ ผมจึงได้กล่าวในวันนั้นว่า เราจึงต้องเป็นแบบอย่างของผู้เคารพกฎหมาย เราออกกฎหมายบังคับคนอื่นทั้งประเทศ แต่ถ้าเราไม่เคารพกฎหมาย จะโดยเพราะเราไม่รู้ระเบียบกฎหมายเกณฑ์กติกา หรือด้วยเหตุใดก็ตาม เราไม่ได้ทำหน้าที่เราในฐานะฝ่ายนิติบัญญัติ ถ้าเราจะให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ และเราก็จะประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างของฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งเราเป็นตัวแทนของประชาชน ผมเชื่อว่าความเข้าใจในบทบาทของสถาบันนิติบัญญัติจะมีความหมายมากขึ้น และผมได้เรียนกับพวกเราไปตั้งแต่วันแรกว่า ผมตั้งใจในการมาเป็นประธานสภาผู้แทนราษฎรครั้งนี้ว่า ทำอย่างไรเราจึงจะสามารถยกระดับความเชื่อถือ ระดับความสำคัญนั้นไม่เปลี่ยนแปลง แต่ความเชื่อถือเชื่อมั่นที่องค์กรทั้งหลายและประชาชนมีต่อเราในทางบวกเพิ่มมากขึ้น ผมได้บอกในวันนั้นว่า ห้าร้อยคน มีสิบคน ยี่สิบคน ไปทำเรื่องเสียหายก็กระทบหมดทั้งห้าร้อยคน เราเป็นองค์กรที่เขาจับผิด เขาไม่ได้จับถูก ท่านทำอะไรเขาไม่ได้ชื่นชมถ้าเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงามเขาก็เฉย แต่ถ้าพลาดนิดเดียวมีเรื่องเลย...”^๗

ในระยะต่อมา นายชวน หลีกภัย ประธานสภาผู้แทนราษฎร ได้มีเจตจำนงที่จะขยายแนวคิดบ้านเมืองสุจริตไปสู่การปฏิบัติในวงกว้างมากขึ้น จึงมีดำริให้สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ดำเนินโครงการเสริมสร้างการเมืองสุจริตเป็นกิจกรรมสำคัญในปี พ.ศ.๒๕๖๓ ซึ่งต่อมาได้ปรับชื่อเป็น “โครงการเสริมสร้างบ้านเมืองสุจริต” โดยมุ่งหวังให้เกิดการขับเคลื่อนและนำแนวคิด “บ้านเมืองสุจริต” ไปสู่การปฏิบัติ โดยผ่านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน โดยเฉพาะในสถาบันการศึกษา เยาวชน และนักศึกษา ซึ่งมีสาระสำคัญของแนวความคิด ดังนี้

“...จากประสบการณ์ในการทำงานด้านเมืองมาตลอด ๕๒ ปี ทั้งในฐานะฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติทำให้เห็นว่าสิ่งที่เบียดเบียนกับटकของบ้านเมืองตลอดมาคือการทุจริตประพฤติมิชอบ ซึ่งเป็นอันตรายต่อบ้านเมืองอย่างมากและไม่มีแนวโน้มที่จะลดลง แม้กระทั่งรัฐธรรมนูญ ปี ๒๕๖๐ ที่ถูกกล่าวขานว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับปราบโกง หรือรัฐธรรมนูญ ปี ๒๕๕๐ ที่เป็นช่วงที่นักการเมืองถูกดำเนินคดีและติดคุกมากที่สุด จึงทำให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญไม่ใช่สาเหตุของการทุจริต แต่เป็นเรื่องของพฤติกรรมคน การเปลี่ยนแปลงสิ่งเหล่านี้ด้วยการออกกฎหมายก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ทั้งหมด หากพฤติกรรมคนไม่เปลี่ยน โดยกฎหมายที่ดีจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง หากกฎหมายมีข้อบกพร่องแต่ได้คนดีก็เกิดปัญหาน้อยลง ดังนั้น หลักกฎหมายที่ดีกับคนดีจึงต้องไปด้วยกัน ด้วยเหตุนี้ จึงได้ริเริ่มโครงการ

^๗ การบรรยายพิเศษ เรื่อง บทบาทหน้าที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับการสนับสนุนการดำเนินงาน และการให้บริการของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร” วันพฤหัสบดีที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒ ณ หอประชุมทีไอที แจ้งวัฒนะ กรุงเทพมหานคร

“การเมืองสุจริต” ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อโครงการเป็น “บ้านเมืองสุจริต” เนื่องจากเรื่องนี้จริง ๆ แล้วมิได้เกี่ยวข้องกับแต่เฉพาะกับทางการเมืองเท่านั้น แต่จำเป็นต้องอาศัยการปลูกฝังเรื่องของประชาธิปไตยที่สุจริตในหมู่ประชาชนและส่วนสำคัญของการเสริมสร้างการเมืองและบ้านเมืองสุจริตนั้นอยู่ที่การเลือกตั้งที่สุจริต โดยเริ่มตั้งแต่การต่อต้านการซื้อสิทธิ์ขายเสียง ทั้งนี้ จากประสบการณ์ชีวิตในวัยเรียนของประธานรัฐสภา ทำให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของสถาบันการศึกษาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่จะหล่อหลอมและกระตุ้นให้เราได้คิด โดยโครงการ “บ้านเมืองสุจริต” จะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในระยะยาว และสร้างพื้นฐานสังคมที่ดี โดยมีเยาวชนและประชาชนทั่วไปเป็นกลุ่มเป้าหมาย...”^๘

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวคิดบ้านเมืองสุจริตนี้ มุ่งหวังให้เกิดการสร้างสำนึกเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตในสังคมไทย โดยเน้นการปลูกฝังตั้งแต่ยังเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเยาวชนในสถาบันอุดมศึกษา เพราะเป็นช่วงก่อนที่เยาวชนจะเข้าสู่สังคมการทำงาน ซึ่งการทำงานในทุกอาชีพต้องอาศัยความซื่อสัตย์สุจริต เยาวชนเหล่านี้จึงจำเป็นต้องมีภูมิคุ้มกันทางสังคมในการต่อต้านการทุจริตทุกรูปแบบ รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและระบบการเมืองสุจริตด้วย

๔. การส่งเสริมประชาธิปไตยตามแนวทางบ้านเมืองสุจริต

ในหัวข้อที่แล้วได้กล่าวถึงที่มาและแนวคิดของ “บ้านเมืองสุจริต” ซึ่งเกิดจากคำริและปณิธานที่มุ่งมั่นของนายชวน หลีกภัย ประธานสภาผู้แทนราษฎรที่มุ่งหวังให้เกิดการขับเคลื่อนการเสริมสร้างประชาธิปไตยและบ้านเมืองสุจริตเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม สำหรับหัวข้อนี้จะกล่าวถึงแนวทางหลักของบ้านเมืองสุจริตที่นำไปสู่การปฏิบัติในการส่งเสริมประชาธิปไตยให้มีความมั่นคง ซึ่งนอกเหนือจากเรื่องความมีวินัยและเคารพกฎหมายแล้ว ยังมีเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

๔.๑ การมีสำนักรับผิดชอบต่อหน้าที่

“สำนักรับผิดชอบ” เป็นคำที่นักวิชาการบางกลุ่มที่สนใจในเรื่องธรรมาภิบาล แปลศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “Accountability” ซึ่งเป็นหลักสำคัญข้อหนึ่งของหลักธรรมาภิบาล มีความหมายว่า ความพร้อมที่จะรับผิดชอบ ความพร้อมที่จะถูกตรวจสอบได้ ส่วนคำว่า “หน้าที่” ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานนั้น หมายถึง กิจที่ต้องทำด้วย “ความรับผิดชอบ” ดังนั้น เมื่อการปฏิบัติใด ๆ กระทำบนพื้นฐานของการมีสำนักรับผิดชอบแล้ว ย่อมต้องส่งผลดี ตั้งแต่ระดับ

^๘ การบรรยายพิเศษ เรื่อง “บ้านเมืองสุจริต” ภายใต้โครงการสัมมนาระดมความคิดเห็นสำหรับพัฒนาการสอนรายวิชาศึกษาทั่วไปเพื่อส่งเสริมการสร้างบ้านเมืองสุจริต ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ วันอังคารที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๔ ณ ห้องประชุม ชั้น ๖ อาคารรัฐสภา

ตนเอง องค์กร และยังผลดีสู่สังคมโดยรวม โดยเฉพาะบุคคลที่เป็นข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐจะมีข้อกฎหมายและระเบียบที่จะกำหนดว่ามีหน้าที่ที่จะต้องทำสิ่งใด และห้ามมิให้กระทำการใด โดยมีกฎหมายกำหนดโทษ หากไม่กระทำตามหน้าที่ หรือใช้อำนาจหน้าที่ไปในทางมิชอบด้วย ดังนั้น ความซื่อตรงในหน้าที่จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะสนับสนุนให้เกิดบ้านเมืองสุจริตได้ ซึ่งนายชวน หลีกภัย ประธานสภาผู้แทนราษฎร ได้กล่าวย้ำในเรื่องความสำคัญของการมีสำนึกรับผิดชอบต่อหน้าที่ ในแทบทุกโอกาสที่ได้ไปปาฐกถาพิเศษ บรรยาย หรือ การให้สัมภาษณ์ที่ใดก็ตาม โดยจะเน้นย้ำถึงพระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ ๙ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๒ และ ๒๕๕๓ อยู่เสมอ ดังนี้

“เรื่องที่พระองค์ท่านได้รับสั่งในปี ๒๕๕๒ กับปี ๒๕๕๓ ปกติในหลวงไม่รับสั่งซ้ำ แต่มี ๒ ปีที่ได้รับสั่งซ้ำ และทั้งหมดมาจากเรื่องของความรับผิดชอบ ทั้งหมดเกิดขึ้นจากเหตุการณ์ของความไม่สงบ และกระทบต่อประเทศชาติอย่างรุนแรง ก็คือ กรณีของการทำลายการประชุมที่พัทยา มันเกิดได้อย่างไร เกิดจากคนกลุ่มหนึ่ง แต่ก็ไม่สำคัญว่ากลุ่มไหน มีตำรวจ มีทหาร มีฝ่ายปกครอง มีเจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย แต่ทำไมมันเกิดได้อย่างไร ทำไมจึงปล่อยให้เกิดขึ้นได้ ข้อสรุปก็คือความรับผิดชอบของคนที่มีหน้าที่เหล่านั้น ไม่มี... วันนั้นคนที่มาก่อเหตุก็ไม่ใช่ว่าจะมีกำลังกองทัพจากต่างประเทศ ไม่ใช่ว่ามีจำนวนมากมายอะไรมาก ถ้าเจ้าหน้าที่เข้าไปสกัดกั้นก็สกัดได้ ไม่ปล่อยให้คนเหล่านั้นเข้าไปไล่ผู้มาประชุม ซึ่งเรียกว่า เหตุนี้ไม่เคยเกิดในประเทศไทยและไม่เคยเกิดที่ไหนในโลกในอดีต ปัจจุบัน และเชื่อว่าในอนาคตก็ไม่มีที่ไหนในโลกเกิดเหตุอย่างนี้ ผู้ประชุมในห้องนี้กระเจิดกระเจิง ขึ้นเฮลิคอปเตอร์ก็มี ลงเรือก็มี ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียใจอย่างที่สุด เพราะฉะนั้น ๒ ปีที่พระองค์ท่านรับสั่ง ก็คือ ความรับผิดชอบ”^๙

๔.๒ ความไม่เกรงใจต่อสิ่งที่ไม่ถูกต้อง

“ความเกรงใจ” เป็นคุณลักษณะเฉพาะข้อหนึ่งในนิสัยของคนไทย แต่ความเกรงใจนี้เอง ได้กลายเป็นบรรทัดฐานของความสัมพันธ์ทางสังคมไทย และ มักถูกนำมาใช้เป็นข้ออ้างในการไม่ทำในสิ่งที่ควรทำ หรือ ไม่ทำตามหน้าที่ เช่น เกรงใจเจ้านาย เกรงใจผู้บังคับบัญชา เกรงใจผู้มีพระคุณ เมื่อไหว้วานให้ทำอะไร แม้ไม่ถูกต้อง หรือ ขัดต่อหน้าที่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ ความเกรงใจจึงกลายเป็นวัฒนธรรมที่เป็นอุปสรรคสำคัญในการขับเคลื่อนการเสริมสร้างบ้านเมืองสุจริต และยังส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ ดังนั้น นอกเหนือจากที่โดยทั่วไปเรามักจะยึดถือหลักธรรมาภิบาลที่เป็นหลักการสำคัญของการปฏิบัติที่ดีแล้ว นายชวน หลีกภัย ประธานสภาผู้แทนราษฎร ยังเป็นผู้ริเริ่มและผลักดันแนวคิดเรื่อง

^๙ คำบรรยายพิเศษของ นาย ชวน หลีกภัย ประธานสภาผู้แทนราษฎร ในหลักสูตรการบริหารความมั่นคงสำหรับผู้บริหารระดับสูง (สว.ป.ม. ส.ม.ล.) รุ่นที่ ๑ เรื่อง ธรรมาภิบาลและการต่อสู้กับการทุจริตคอร์รัปชัน วันเสาร์ที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓ ณ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

“ความไม่เกรงใจต่อสิ่งที่ไม่ถูกต้อง” ให้เป็นค่านิยมใหม่ของคนไทยอีกด้วย โดยท่านได้มีโอกาสนำไปสอดแทรกในการบรรยายในที่ต่าง ๆ ดังนี้

“...เกือบจะพูดได้ว่า ทุกวันนี้ ปัญหาเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตทำทลายการแก้ปัญหาบ้านเมืองมาจนกระทั่งกลายเป็นเงื่อนไขหนึ่งว่า บ้านเมืองเราจะอยู่รอดปลอดภัยได้ ผู้ปกครองของเราต้องมีเรื่องของความซื่อตรง เรื่องของความสุจริตเป็นหลัก การบริหารประเทศของเรา เราเชื่อว่าคนของเรามีความรู้ความสามารถอยู่ แต่ว่าเมื่อเรา ติดกับดักกับปัญหาเรื่องนี้ ก็มีปัญหาเกิดขึ้น แล้วในที่สุดกลายเป็นว่า ผู้ที่มีการศึกษา คือ ตัวสร้างปัญหาบ้านเมือง...รุ่นน้องผม จบนิติศาสตร์นี้แหละ สองคนติดคุก วันนี้นั่งหนึ่งในคุก อีกคนหนึ่งพ้นแล้ว เกิดได้อย่างไร เกิดเพราะทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายที่ตัวเองเรียนมา ศาลฎีกาบอกว่า ไม่รอลงอาญา เพราะเป็นคนมีหน้าที่ต้องทำสิ่งที่ถูกต้องกลับมาเป็นเสียเอง ก็ไม่รอลงอาญา รุ่นน้องผมทั้งคู่ ผมก็เสียตายที่สิ่งนี้เกิดขึ้น แต่ว่ามาลงท้าย ก็คือ พอดีทั้งคู่นั้นมาเกิดเหตุเพราะความเกรงใจ ความเกรงใจเป็นคุณสมบัติที่ดีเยี่ยมของคนไทย แต่ว่าถ้าเราเกรงใจไปทำสิ่งที่ผิด ก็ต้องติดคุก...”^{๑๐}

“...ผมเข้ามาเป็น ส.ส. ตั้งแต่ปี ๒๕๑๒ รวมระยะเวลา ๑๖ สมัย ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมาโดยตลอด ขณะนี้บ้านเมืองเรามีความเปลี่ยนแปลงไปในทางบวกอยู่มาก ตั้งแต่อดีตมีนักการเมืองที่มีวุฒิการศึกษาสูงเกิดขึ้นหลายท่าน ผู้คนมีความรู้และสายอาชีพหลากหลาย เข้ามาทำงานการเมือง แต่สิ่งที่ติดตามมาภายหลังคือโรคที่เกิดขึ้นจากการทุจริตเลือกตั้ง แนวโน้มของการซื้อสิทธิขายเสียงมีมากขึ้น ซึ่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในระบอบรัฐสภา รัฐบาลเป็นเสียงข้างมาก ดังนั้นหากส.ส.มาจากกระบบที่ใช้เงินทุจริต การบริหารบ้านเมืองจะไม่สามารถเป็นไปโดยสุจริตได้ เราจึงไม่ควรนิ่งดูดายปล่อยให้เกิดสถานการณ์นี้...การเป็นคนดี และการปฏิบัติตามกฎหมายนั้นได้มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ และ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๓ วรรคสอง ระบุว่า รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์การอิสระ และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม ซึ่งนักการเมืองมีหน้าที่ในการออกกฎหมาย โดยต้องยึดหลักธรรมาภิบาล หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักการมีส่วนร่วม หลักการตรวจสอบได้ และขอเพิ่มอีกหนึ่งหลัก คือ หลักความไม่เกรงใจ เพราะความเกรงใจต่อผู้ใหญ่หรือผู้มีพระคุณอาจนำไปสู่การทุจริตได้ เพราะระบอบประชาธิปไตยจะดำรงอยู่ได้นั้น ทุกคนต้องเคารพสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น และมีหน้าที่ในการประพฤติตนให้เป็นคนดี ไม่เอาเปรียบหรือเบียดเบียนกัน ทำให้กฎหมายเกิดความศักดิ์สิทธิ์ โดยมีเงื่อนไขสำคัญ

^{๑๐} ปาฐกถาพิเศษ “นิตากับการพัฒนาประเทศไทยอย่างยั่งยืน” ในงาน “Proud to be NIDA” วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๒ ณ ห้อง BCC Hall โรงแรมเซ็นทาราแกรนด์ เซ็นทรัลลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร

คือ ทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมายอย่างเท่าเทียม ซึ่งการทุจริตเพียงเรื่องเดียวจะนำไปสู่การทุจริตอีกมากมายมหาศาล และประเทศจะรุ่งเรืองได้ก็ต่อเมื่อบ้านเมืองมีความสุจริต...”^{๑๑}

๔.๓ การมีจิตสำนึกที่ดีต่อชาติบ้านเมือง

“จิตสำนึกดี” เป็นพฤติกรรมในตัวบุคคลที่เป็นที่คาดหวังของผู้อื่นหรือสังคมว่า บุคคลหนึ่งควรจะต้องมีจิตสำนึกดีในเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีจิตสำนึกดีต่อสังคมส่วนรวม ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำหยาบและหาได้ยากยิ่งในสถานการณ์บ้านเมืองของประเทศไทยในปัจจุบัน การส่งเสริมให้เกิดการมีจิตสำนึกดีต่อชาติบ้านเมือง จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการเสริมสร้างบ้านเมืองสุจริต กล่าวคือ ถ้าเรามีจิตสำนึกที่ดีแล้ว เมื่อได้รับหน้าที่ให้ทำการงานสิ่งใด ก็จะกระทำด้วยความตั้งใจและมีความรับผิดชอบ คำนิยามถึงประโยชน์ส่วนรวมมาก่อนประโยชน์ส่วนตน จะใคร่ครวญและคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติของตนเองที่จะมีต่อสังคม อีกทั้งยังพร้อมที่จะเสียสละในสิ่งที่ตนเองพึงได้รับให้แก่ส่วนร่วม ซึ่งนาย ขวน หลีกภัย ประธานสภาผู้แทนราษฎร ในขณะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ช่วงปีพ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔ เป็นแบบอย่างในด้านการมีจิตสำนึกที่ดีต่อชาติบ้านเมือง ในการคืนเงินแผ่นดินส่วนที่ไม่ได้ใช้ให้กลับเป็นประโยชน์ของชาติ มีรายละเอียด ดังนี้

“...ผมไปอยู่ที่ไหน ผมก็ต้องศึกษาเรียนรู้กติกาของหน่วยงานนั้น ไปอยู่กระทรวงกลาโหม ผมก็ต้องอ่าน อ่านมากกว่าทหารอีก อ่านกระบวนการของทหาร ระเบียบอะไรเป็นอย่างไร แต่ว่า ความซื่อตรงสุจริต อันนี้เป็นเรื่องที่ผมกระตือรือร้นมีสิทธิผมก็ยังไม่เอาเลยนะ ผมเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ๓ ปี เชื้อใหม่ วันสุดท้ายผมมีเงินราชการลับ ๗,๕๐๐,๐๐๐ บาท ผมไม่ต้องเข้าบ้าน เดือนละ ๕,๐๐๐ บาท ทุกวันนี้ผมสามารถนำเงิน ๗,๕๐๐,๐๐๐ บาท นี้ไปซื้อคฤหาสน์ได้เลย แต่ผมคืนหมด ยุ่งกันทั้งกระทรวง เพราะไม่เคยมีใครคืนเงินราชการลับ ในที่สุดก็ไปหาระเบียบบมา แล้วก็แบ่งให้ ๕ หน่วยงาน หน่วยงานละ ๑,๕๐๐,๐๐๐ บาท เจ้าหน้าที่ผู้ใหญ่บอก ท่านปลัดบอก อันนี้เงินท่านนะ ผมบอกผมรู้ เพราะผมเข้ามาปีรัฐมนตรีคนก่อนก็เบิกราชการลับไปหมดแล้วในปีนี้ช่วงนั้น ผมเข้ามา เพราะผมมาจากการเลือกตั้ง และผมเป็นหนี้บุญคุณชาวบ้าน เขาเลือกผมนี้ไม่ต้องจ่ายสักบาทหนึ่ง และผมต้องเป็นหนี้เขา ในชีวิตที่ตอบแทนบุญคุณได้ คือ ความซื่อตรง ตั้งแต่วันแรก จนวันสุดท้าย ซื่อตรงสุจริต เบี้ยบรรยาย เบี้ยประชุม ไม่ใช่เอง เอาไปเป็นทุนเป็นอะไรให้เด็ก เพราะเรามีแค่นี้ ก็ไม่ได้คิดจะมาสร้างฐานะทางการเมือง”^{๑๒}

^{๑๑} การบรรยายพิเศษ เรื่อง “บ้านเมืองสุจริต” ภายใต้โครงการสัมมนาระดมความคิดเห็นสำหรับพัฒนาการสอนรายวิชาศึกษาทั่วไปเพื่อส่งเสริมการสร้างบ้านเมืองสุจริต ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕ วันอังคารที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๖๕ ณ อาคารรัฐสภา

^{๑๒} การบรรยายพิเศษของ นาย ขวน หลีกภัย ประธานสภาผู้แทนราษฎร ในหลักสูตรการบริหารความมั่นคงสำหรับผู้บริหารระดับสูง (สวป.มส.SML) รุ่นที่ ๑ เรื่อง ธรรมาภิบาลและการต่อสู้กับการทุจริตคอร์รัปชัน วันเสาร์ที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓ ณ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

๕. สรุป

ปัญหาที่เป็นรากเหง้าสำคัญของการเมืองไทย คือ การทุจริตคอร์รัปชัน ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้ประเทศไทยต้องหยุดชะงัก สูญเสียการขับเคลื่อนประเทศให้พัฒนาก้าวหน้าและทำให้ปัญหาต่าง ๆ ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้องและเป็นธรรม โดยรากใหญ่ของปัญหาคอร์รัปชัน คือ การเมืองที่ไม่สุจริต นั่นคือการที่นักการเมืองเข้าสู่อำนาจอย่างไม่สุจริต เข้ามา "ถอนทุน" ที่ได้ลงไป สิ่งที่น่าห่วงกังวล คือ การทำการเมืองแบบทุจริต เช่น การโกงการเลือกตั้ง การซื้อเสียง เป็นต้น หากนักการเมืองใช้เงินปูทางเพื่อเข้ามา มีอำนาจดังกล่าวแล้ว สิ่งที่จะตามมาก็คือการกอบโกยผลประโยชน์ ทั้งเพื่อตนเองและพวกพ้อง ลักษณะเช่นนี้ ย่อมเอื้อต่อการทุจริตคอร์รัปชันในทุกระดับและในแทบทุกภาคส่วน เพราะนักการเมืองย่อมอาศัยทั้งกลไกในระบบราชการและเครือข่ายในภาคธุรกิจเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้ามาถอนทุน ผลเสียหายต่อบ้านเมืองและการพัฒนาประเทศย่อมเกิดขึ้นอย่างมหาศาล และยังเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้รากฐานประชาธิปไตยขาดความมั่นคง ดังนั้น การแก้ปัญหาคอร์รัปชันได้อย่างยั่งยืนจะต้องเริ่มต้นที่การทำบ้านเมืองให้สุจริต โดยต้องกระตุ้นให้ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคการเมือง ภาคประชาสังคม และประชาชนทุกคนตระหนักรู้และเห็นความสำคัญในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ ความมีวินัยและเคารพกฎหมาย การมีสำนึกรับผิดชอบต่อหน้าที่ ความไม่เกรงใจต่อสิ่งไม่ถูกต้อง และ การมีจิตสำนึกที่ดีต่อชาติบ้านเมือง ตลอดจน การยึดหลักธรรมาภิบาล ซึ่งการจะพัฒนาและเสริมสร้างการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่อยู่บนรากฐานแนวคิดบ้านเมืองสุจริตให้เกิดผลอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องนำหลักการดังกล่าวไปสู่ภาคปฏิบัติอย่างจริงจัง ซึ่งนอกจากฝ่ายการเมืองแล้ว สถาบันการศึกษา ครอบครัว และสถาบันต่างๆ ทางสังคมก็ควรมีส่วนช่วยกันปลูกฝังทัศนคติและค่านิยมให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใจ เพื่อให้พวกเขาเหล่านั้นเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมและประเทศชาติในอนาคต เพราะหากทุกภาคส่วนไม่ร่วมมือกันทำให้บ้านเมืองสุจริตแล้ว ประเทศชาติก็ไม่สามารถที่จะพัฒนาได้

บรรณานุกรม

๑. ทินพันธุ์ นาคะตะ. (๒๕๖๔). รัฐศาสตร์ ทฤษฎี แนวคิด ปัญหาสำคัญ และ แนวทางวิเคราะห์การเมือง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
๒. ลิขิต อีระเวคิน. (๒๕๕๙). ประชาธิปไตยไทยในทศวรรษ ๒๑: ทางตัน ทางออก และแนวทางแก้ไข ใน ประชาธิปไตยไทยในทศวรรษใหม่. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า
๓. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๖๓). ชุดเสริมสร้างความรู้ด้านประชาธิปไตย กิจกรรมยุวชนประชาธิปไตย ประจำปี ๒๕๖๓. สืบค้นจาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=71889&filename=dyouth
๔. ลิขิต อีระเวคิน. (๒๕๕๙). ประชาธิปไตยไทยในทศวรรษ ๒๑: ทางตัน ทางออก และแนวทางแก้ไข ใน ประชาธิปไตยไทยในทศวรรษใหม่. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า
๕. โพสต์ทูเดย์. (๒๕๖๒). “นิต้าโพลมองสภาเลือก"บิกตู"นายกฯ -โหวต"ชวน"ประธานสภา” สืบค้นจาก <https://www.posttoday.com/politic/news/589909>